

Р Е Ц Е Н З И Я

От проф. д-он Екатерина Илиева Матеева
По конкурс за заемане на академична длъжност
доцент по професионално направление
3.6. Право (Право на Европейския съюз)
Обявен от Софийски университет „Св. Кл. Охридски“
(ДВ, бр. 31 от 18. април 2017 г.)
С единствен кандидат
гл. ас. д-р СТАНИСЛАВ КРЪСТЕВ КОСТОВ

Уважаеми членове на научното жури,

Назначена съм за член на научното жури по настоящия конкурс със Заповед № РД 38 – 291 / 17.05.2017 г. на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски“.

На първото заседание на научното жури, проведено на от 3. Юли 2017 г., съм определена за рецензент.

I. Академично развитие, професионална квалификация, преподавателска и научно-изследователска дейност на кандидата

Г-н Станислав Кръстев Костов е завършил висше образование по специалността Право в Юридически факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“ през 2002 г. През октомври 2003 г. постъпва в Катедра „Европеистика“, Философски факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“ като асистент по дисциплината Право на ЕС. От 2008 г. заема академичната длъжност старши асистент, а от 2010 г. е назначен на длъжността главен асистент. На 27. Юли 2011 г. придобива ОНС „доктор“ след успешна защита на дисертационния труд на тема „Актовете на Съда на Европейския съюз и техните правни последици“.

От 2003 г. насам кандидатът води упражнения по дисциплините „Право на Европейския съюз“ I и II част, специалност Европеистика, Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, бакалавърска програма, а от 2006 г. до сега са му възлагани и упражнения по дисциплината „Право на Европейския съюз“ в специалност Право, ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“.

Кандидатът има богат опит с изнасяне на академични лекционни курсове по дисциплината „Право на Европейския съюз“ и сродни учебни дисциплини. Изнасял е лекции по:

- „Право на Европейския съюз“, специалност Публична администрация, ФФ на СУ „Св. Климент Охридски“, бакалавърска програма (от 2004 г. до сега);
- „Съдебна защита в ЕС“, специалност Европеистика, ФФ на СУ „Св. Климент Охридски“, бакалавърска програма (от 2006 г. до сега);
- „Въведение в правото“, специалност Европеистика, ФФ на СУ „Св. Климент Охридски“, бакалавърска програма (2012-2016 г.);
- „Европейски съд по правата на човека“, специалност Европеистика, ФФ на СУ „Св. Климент Охридски“, бакалавърска програма (2004-2006 г.)

От 2007 г. до сега са му възлагани и отделни лекции и семинарни занятия в магистърската програма по Право на ЕС, ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“ в следните дисциплини:

- Д 2. Институционална система на ЕС (Европейската конструкция като постнационална общност);
- Д 3. ПРАВНА СИСТЕМА НА ЕС (Европейската конструкция като постнационална общност – 1. Компетенции на ЕС. Източници на правото на ЕС);
- Д 4. ПРИНЦИПИ НА ПРИЛАГАНЕ НА ПРАВОТО НА ЕС (Европейската конструкция като нормативна система);
- Д 7. СЪДЕБНА СИСТЕМА НА ЕС – ОБЩА ЧАСТ (Обща характеристика и основни особености);
- Д 8. СЪДЕБНА СИСТЕМА НА ЕС – СПЕЦИАЛНА ЧАСТ (Производствата пред съдилищата на ЕС)

Кандидатът е високо квалифициран специалист в областта на Правото на ЕС и Защита на правата на човека. В периода 1999-2000 г. е преминал специализиран курс по основни права на човека към Междууниверситетски център по правата на човека, програма Tempris JER 07432-94, а през 2004 г. е бил на 6-седмична специализация по Право на ЕС в университета в Маастрихт в рамките на Програма HESP – OPEN SOCIETY INSTITUTE-ZUG, Проект “Партньорство между Университет на Маастрихт – магистърска програма European Public Affairs, катедри Публична администрация и Европеистика на Софийски университет “Св. Кл. Охридски” и Института за публична администрация и европейска интеграция”.

От 2005 г. до настоящия момент кандидатът развива дейност като експерт- обучител на семинари по европейско право за ИПАЕИ, Софийска адвокатска колегия, „АПИС ЕВРОПА” АД, Съюза на юристите, Издателство „Сиби”, „Труд и право“, Фондация „Български адвокати за правата на човека“, Институт по Европейско право, Върховен административен съд, Център за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“, Административен съд-Добрич, Национален институт на правосъдието.

Кандидатът членува в редица неправителствени организации, в рамките на които развива активна обществена дейност, свързана с професионалните му интереси и квалификация. Член е на Управителния съвет на Фондация „Български адвокати за правата на човека“; на Българската асоциация за европейско право; на Научно-методическия център към Висшия адвокатски съвет и др. От 2015 г. участва в редакционната колегия на сп. Европейски правен преглед, издание на Българската асоциация за европейско право, <http://evropeiskipravenpregled.eu/>.

От началото на 2007 г. е вписан като адвокат, член на Софийска адвокатска колегия.

Кандидатът има отлична чуждоезикова подготовка. Владее отлично френски и английски език, а на работно ниво – и италиански.

Гл.ас. д-р Станислав Костов е автор на две публикувани монографии по теми, пряко свързани с правото на ЕС (**Актовете на Съда на Европейския съюз. Правни последици**, С: Сиби, 2011, 370 стр. и **Извъндоговорната отговорност на ЕС и на държавите членки**. С: Сиби, 2017, 432 стр.), една студия с практико-приложен характер (**Компетентността на Европейския съюз и прилагането на правото на ЕС от националните съдилища**. С: Национален институт на правосъдието, 2013, 95 стр), две учебни помагала, написани в съаврство (**Как функционира Съдът на Европейския съюз**, В: Шикова, И. (ред.). **Аз съм гражданин на Европейския съюз**. Учебно помагало, С: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2012, 153-163 и **Как ни защитава Европейският омбудсман**, В: Шикова, И. (ред.). **Аз съм гражданин на Европейския съюз**. Учебно помагало, С: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2012, 163-174) и 13 научни студии и статии, публикувани в специализираната правна периодика и

сборници. Отделно от това е съставил на шест сборника с практика на Съда на ЕС, има и множество публикувани доклади от участия в научни конференции (**Предизвикателствата пред Съда на Европейския съюз**. В: Шикова, И., Т. Калейнска, М. Велева-Ефтимова, К. Симеонов (ред.). Европейският съюз на кръстопът. С: СУ „Св. Климент Охридски“ и Фондация „Ханс Зайдел“, 2014, с. 70-76; **Взаимодействие между Съда на Европейските общности и националните съдилища**. В: Шикова, И. (ред.) Заедно в Европа, изд. Представителство на Европейската комисия в България, 2007, с. 104-113 и др.). Изявява се и като преводач на юридически съчинения от френски на български език.

От приложеното към документацията по конкурса уверение от 30.05.2017 г., издадено от отдел „Библиотечно-информационно обслужване“ на Университетска библиотека при СУ „Св. Кл. Охридски“, е видно, че към датата на извършване на справка са открити 29 цитирания на научни публикации на кандидата (без автоцитирания). Множество негови публикации са индексирани в библиотечни каталози у нас и в чужбина.

II. Научни приноси в трудовете, представени от гл. ас. д-р Станислав Костов за участие в конкурса

В настоящия конкурс кандидатът участва с отпечатана монография (**Извъндоговорната отговорност на ЕС и на държавите членки**. С: Сиби, 2017, 432 стр.), една студия (**Компетентността на Европейския съюз и прилагането на правото на ЕС от националните съдилища**. С: Национален институт на правосъдието, 2013, 95 стр.) и една научна статия (**Конституционният съд и преюдициалното запитване до Съда на Европейския съюз**. Юридически свят, № 2/2012, с. 11-34). И трите изброени съчинения се приемат за рецензиране в настоящия конкурс, тъй като не са пряко свързани с темата на дисертационния труд на кандидата за придобиване на ОНС „доктор“ и не възпроизвеждат части от него.

II.1. Монографията „Извъндоговорната отговорност на ЕС и на държавите членки“. С: Сиби, 2017 е в обем от 430 страници. Изложението е структурирано в предговор и 11 глави, всяка от които се състои от точки и подточки с предметни заглавия.

Приложен е и списък на използваната литература, включващ общо 121 библиографски единици, от които 24 на български език и 97 на френски, английски, италиански език. Изследването е снабдено с богато подлинне със самостоятелна номерация към всяка от главите.

Предговорът съдържа умело въвеждане на читателя в трудната и изключително интересна правна проблематика, на която е посветено изследването. Аналитично са открити тенденциите в развитието на института на извъндоговорната отговорност за ЕС по чл. 340, ал. 2 и 3 ДФЕС в практиката на Съда на ЕС (СЕС). Обоснована е правнологическата връзка между въпросите на извъндоговорната отговорност на ЕС и изрично неуредената в ДФЕС отговорност на държавите членки за вреди, причинени в резултат от нарушение на правото на ЕС, като два вида юридическа отговорност за действия или бездействия на органи на публичната власт. Открити са някои по-важни проблеми, свързани главно с уредбата на фактическите състави на тези два вида юридическа отговорност и нейното тълкуване и прилагане в съдебната практика. Въведено е иновативното схващане, че мястото на разглежданите искове за обезщетяване на вреди следва да се обсъжда не толкова през призмата на общите принципи на правото на ЕС, какъвто е традиционният поглед на теорията, колкото с оглед на системата от правни средства за защита в общосъюзния правопорядък. Този поглед на автора съдържа заявка за приносното му разбиране, че искът за обезщетяване на вреди, причинени на частноправни субекти от институции на ЕС или техни служители представлява преди всичко правен инструмент за осигуряване на законосъобразното функциониране на институциите на ЕС. Що се отнася до иска за обезщетяване на причинените от държава членка вреди, той се разглежда в изследването като елемент и продължение на принципите на прилагане на правото на ЕС, и по-специално на принципа за юридическото надмощие (т.н. примат) на правото на ЕС и принципа за директния ефект на неговите разпоредби.

Анонсираният в предговора оригинален поглед на автора върху мястото и значението на разглежданите от него състави на извъндоговорна отговорност на ЕС и на държавите членки е разгърнат с вещина и творчески замах в основната част от изследването, в която последователно, в отделни глави, са разгледани: (1)

правотехническата характеристика на уредбата по чл. 340, ал. 2 и 3 ДФЕС; (2) развитието на практиката на СЕО, насочена към извеждане на принципа за извъндоговорната отговорност на ЕО като институт на общностното право и изясняването на нейния правопораждащ фактически състав, обем и съдържание; (3) извъндоговорната отговорност на държавите членки в светлината на принципа за върховенство на правото на ЕС и директен ефект на разпоредбите му; (4) проблемът за възстановяване на недължимо събрани публични вземания и съотношението между иска за възстановяването им и иска за обезвреда; (5) проблема за действието на националния съдебен или административен акт, постановен в противоречие с правото на ЕС при реализиране на извъндоговорната отговорност на държавата за вреди; (6) подсъдността на исовете за обезщетяване на вреди, причинени от ЕС и от държавите членки; (7) другите процесуални предпоставки за съществуването и надлежното упражняване на исовете за обезщетяване на вреди, причинени от ЕС и от държавите членки; (8) елементите от фактическите състави на извъндоговорната отговорност на ЕС и на държавите членки; (9) въпросите на погасителната давност при исовете за обезщетяване на вреди, причинени от ЕС и от държавите членки; (10) режимът на разноските по тези производства и (11) проблемът за извъндоговорната отговорност на субекти на частното право за вреди, причинени от нарушение на правото на ЕС.

Рецензията е първото в правната ни книжнина самостоятелно монографично изследване на извъндоговорната отговорност на ЕС и на държавите членки за вреди, причинени от нарушение на правото на ЕС. С появата си то запълва много успешно съществуващата до момента празнота в специализираната ни литература. Като отчита голямото практическо значение на тези видове юридическа отговорност за осигуряване на законосъобразното функциониране на институциите на ЕС и за защита на правата, които общосъюзният правопорядък предоставя на частноправните субекти, авторът подлага изследваните институти на цялостен и систематичен теоретичен анализ, какъвто не е правен до момента в наличната наша литература. Избраната от автора структура на труда, макар и нетипично фрагментирана в общо 11 глави, обслужва удачно целта на автора да разгледа процесуалните и материалноправни аспекти на двата вида юридическа отговорност в тяхната правно-логическа връзка, да построи една цялостна

теоретична концепция за юридическите им признаци и функционалните им характеристики и да разкрие тяхната проекция в практиката на СЕС и националните юрисдикции.

Несъмнено достойнство на изследването е изключително доброто познаване и широко привличане на изобилна съдебна практика на СЕС и на националните юрисдикции и обсъждането ѝ в хода на теоретичния анализ. С това трудът допринася не само за обогатяване на правната теория с идеи, хипотези и аргументи, изведени от практиката по повод конкретни казуси в разглежданата материя, но е полезна основа и за придобиване на един по-обобщен и систематизиран поглед върху развитието на правните идеи по тези въпроси в практиката. Трудът е опрян върху богата наша и чужда специализирана литература, по становищата в която е взето в коректен дух критично отношение не само в основния текст на изследването, но и в значителен брой предметни бележки под линия. Изказът на автора е изключително прецизен в терминологично отношение и приятен за възприемане.

Изследването разкрива богатата правна и обща култура на своя автор и способността му да прави комплексен юридически анализ на изследваните явления, който далеч надхвърля тесните рамки на правото на ЕС и убедително навлиза в специфични за общото материално и процесуално право аспекти. В този смисъл трудът носи ярко изразен интердисциплинен характер, който синтезира задълбочените теоретични и практически знания на кандидата в най-разнообразни по отраслова принадлежност правни материи – както такива на публичното право, така и такива с частноправен характер. Изключително полезно е и вплитането на актуални въпроси, свързани със защитата на правата на човека.

Сред по-значимите теоретични приноси в рецензирания труд се открояват:

- Квалифицирането на нормите на чл. 340, ал. 2 и 3 ДФЕС като *ius aequum*, т.е. като относително определени норми, които оставят значителна свобода на СЕС да изгради автономен и съобразен със спецификите на правото на ЕС режим на извъндоговорната отговорност на ЕС;
- Верният и добре обоснован извод, че ефективността на компенсационната и обезпечителната функция на извъндоговорната отговорност на държавите членки страда от високия праг за удовлетворяване на условията за ангажиране на тази

отговорност, който поставя в практиката си СЕС, а това значително намалява възможностите на увреденото лице да получи адекватно обезщетение;

- Тезата, че ангажирането на извъндоговорната отговорност на държавите членки е субсидиарно по характера си правно средство за защита, намиращо приложение само когато не може да се осигури адекватна защита на накърненото субективно материално право, предоставено на увредения субект от правопорядъка на ЕС;
- Изводът за на иска за обезвреда спрямо иска за възстановяване на недължимо събрани субсидиарния характер публични вземания;
- Предложението *de lege ferenda* за допълване на предвидените в нашето законодателство основания за отмяна на влязло в сила съдебно решение, респ. за възобновяване на административното производство, ако бъде реализирана извъндоговорната отговорност на държавата за вреди, произтекли от постановления в нарушение на правото на ЕС национален съдебен или административен акт;
- Изясняването на въпросите на подсъдността и другите процесуални предпоставки (надлежна процесуална легитимация, процесуално представителство и т.н.) за възникването и надлежното упражняване на исковете за обезщетяване на вреди, предявени срещу ЕС, респ. срещу държавите членки; В тази връзка е обоснована приложимостта на специалните правила по ЗОДОВ по отношение определянето на подсъдността, пасивната процесуална легитимация и разноските в производствата за обезщетяване на вреди, причинени от държавата;
- Изясняването на триелементната структура на фактическите състави, от които възниква извъндоговорната отговорност на ЕС и на държавите членки, включваща съществено нарушение на правна норма, която предоставя субективни права на частноправни субекти, наличие на вреда и на причинна връзка между твърдяното противоправно поведение и подлежащата на обезщетяване вреда; В тази връзка специално внимание заслужава уместната констатация на автора, че от нашето законодателство и задължителна тълкувателна практика на ВАС (ТР № 2-2015) произтичат определени ограничения на възможността за ангажиране на отговорността на държавата за вреди, каквито ограничения общосъюзният правопорядък и практиката на СЕС не познават.

- Подкрепа заслужава и убедително аргументираното виждане на автора за нуждата от пълно освобождаване на фактическите състави на извъндоговорната отговорност на ЕС и на държавите членки за вреди от нарушаване на правото на ЕС от какъвто и да било субективен елемент и консолидирането на практиката около обективния характер на тази отговорност.
- Ярко изразен приносен характер за нашата доктрина носи и последната част от изследването, посветена на извъндоговорната отговорност на частноправни субекти за вреди, причинени от нарушаване на правото на ЕС, и по-специално на правилата на чл. 101 и чл. 102 ДФЕС относно антитръстовото право. Макар, прецизно погледнато, тези въпроси да излизат извън предмета на изследването, те не стоят като „чуждо тяло”, тъй като логическата спойка с останалата част от труда се осигурява от обстоятелството, че се касае за извъндоговорна отговорност, възникнала от нарушаване на норми на правото на ЕС, имащи хоризонтален директен ефект; а държавите членки са длъжни да предвидят по националните си законодателства правни средства за осигуряване на ефективна правна защита в материалноправните области, обхванати от правото на ЕС (арг. от чл. 19, § 1, ал. 2 от Договора за ЕС). При бездействие от страна на държавите членки СЕС е този, който в практиката си установява правното средство за защита на нарушеното конкретно субективно право, извеждайки и материалноправните условия за ангажиране на отговорността на държавата, като предоставя на последната само определянето на съдопроизводствените правила за упражняване на правото на обезщетение (решението по делото *Francovich*).

С оглед на следващи издания, каквито съм сигурна, че рецензията ще има, **бих препоръчала** на автора да обобщи теоретичните изводи от анализа си в едно **заключение** към труда, което да бъде логически завършващият щрих на това сериозно и респектиращо по богатство на тези и идеи изследване. По такъв начин ще бъде затвърден монографичният характер на труда и ще се повиши още повече неговата полезност за доктрината и практиката.

Казаното до тук далеч не изчерпва научните достойнства и приноси на рецензията, нито бележките, които биха могли да бъдат направени по отделни

елементи от съдържанието и структурата му. Във всички случаи обаче не може да има съмнение, че монографията на гл. ас. д-р Станислав Кръстев Костов **„Извъндоговорната отговорност на ЕС и на държавите членки”**. С: Сиби, 2017 заслужава най-високата обща оценка, най-малкото защото е първи и твърде успешен опит за систематичен анализ на една неизследвана в нейната цялост до сега правна проблематика. Бидейки първото у нас цялостно изследване по темата, този труд носи всички предимства и рискове на „първопроходството” в разглежданата правна материя, но заедно с това е и убедително доказателство за сериозната и впечатляващо широкоспектърна теоретична и практическа подготовка и творческа зрялост на автора си.

II.2. Второто изследване, представено от кандидата за участие в настоящия конкурс за доцент, е студията **„Компетентността на Европейския съюз и прилагането на правото на ЕС от националните съдилища”**. С.: Национален институт на правосъдието, 2013, в обем от 95 страници. Изложението е структурирано в увод и пет части, първите три от които са разделени на точки и подточки с предметни заглавия. Приложен е и списък на използваната литература, включващ общо 9 библиографски единици, от които 3 на български език и 6 на френски и английски език.

Структурата на работата е стройна и логична. В първата част от изследването се прави обща характеристика на компетентността на ЕС. Изяснява се понятието „предоставена (възложена) компетентност” в светлината на функционалния и материалния подход при определянето ѝ от страна на държавите-членки. Втората част от труда очертава последователно областите на трите вида компетентност на ЕС (изключителна, споделена (паралелна) и на действия за подкрепа, координиране или допълване), както и сферите на дейност извън трите вида компетентност. Прецизно са изяснени принципите, на които е подчинено упражняването на тези видове компетентност на ЕС. В следващата трета част от труда е разгледан въпросът за обхвата на компетентността на ЕС в хипотезите на засилено сътрудничество. Последните две части от изследването са посветени на разпределението на правомощията между СЕС и националните съдилища на държавите членки и на задълженията на последните да прилагат правото на ЕС.

Трудът е ценен източник на теоретико-практически знания най-вече, защото поставя като самостоятелен предмет на изясняване проблеми на прилагането на правото на ЕС от националните юрисдикции на държавите членки в светлината на въпроса за компетентността на ЕС. Този зрителен ъгъл предопределя приносното значение на изследването за нашата теория и практика. Сферите на компетентност на ЕС са разгледани не от традиционния за континенталните правни системи дихотомичен аспект на съобразно систематиката на първичното право, установена в учредителните договори и актовете, които ги изменят или допълват. Практическата полезност на труда за правилното и законосъобразно упражняване на общата компетентност на националните съдилища на държавите членки по прилагане на правото на ЕС се изразява в систематичното изясняване на сферите на компетентност, предоставена на ЕС от държавите членки и на взаимодействието между общосъюзния и националните правопорядъци, регулирано от принципите за върховенство, непосредствена приложимост и директен ефект на правото на ЕС.

II.3. Статията „Конституционният съд и преюдициалното запитване до Съда на Европейския съюз”. Юридически свят, № 2/2012, 11-34, е посветена на съществените за теорията и практиката въпрос, дали българският Конституционен съд (КС) носи правните белези на юрисдикция на държава членка по смисъла на чл. 267 ДФЕС и с оглед на това: (1) дали е овластен с правомощието да отправя преюдициални запитвания до СЕС; и (2) отпада ли задължението на КС за отправяне на преюдициално запитване до СЕС при едновременно наличие на противоконституционност и нарушение на правото на ЕС. От зрителния ъгъл, от който разглежда правното положение и компетентността на КС, статията има подчертан приносен характер. Въз основа на задълбочен анализ на юридическите признаци на понятието „юрисдикция” авторът достига до аргументирания извод, че КС не попада под това понятие само при производства, които нямат правораздавателен елемент и по които КС не се произнася с решения с правораздавателен характер, а именно – когато дава задължително тълкуване на Конституцията и когато се произнася по съответствието с Конституцията на сключени от нашата държава международни договори преди ратификацията им (чл. 149, ал. 1, точки 1 и 4, предложение първо от Конституцията). С оглед на това подкрепя заслужава виждането на автора, че

когато разглежда искане за установяване на противоконституционност на закон, с който се транспонира общностна директива, КС в качеството си на единствена инстанция при спор за конституционност е длъжен да отправи преюдициално запитване, ако възникнат съмнения относно тълкуването и валидността на директивата и няма установена практика на СЕС. Приносният характер и познавателното значение на рецензираната статия са подсилени от задълбочения и аналитичен сравнителноправен преглед на практиката на конституционните съдилища в други държави членки. Безспорно ценна е третата част от статията, в която за първи път у нас се предлага систематизация на задълженията на КС, произтичащи от статуса му на „юрисдикция” на държава членка по смисъла на чл. 267ДФЕС.

III. Заключение

Въз основа на отличната оценка за представените от кандидата научни публикации – предмет на рецензиране в настоящия конкурс, както и с оглед на цялостната му преподавателска, изследователска и експертна дейност, може да се направи обоснован извод, че гл. ас. д-р **СТАНИСЛАВ КРЪСТЕВ КОСТОВ притежава задълбочена теоретична подготовка и необходимия преподавателски опит и професионална квалификация, с които напълно отговаря на изискванията по чл. 24, ал. 1 от ЗРАСРБ да бъде предложен и избран на академичната длъжност доцент по професионално направление 3.6. Право (Право на Европейския съюз) във Философски факултет на СУ „Св. Кл. Охридски”, поради което предлагам на членовете на почитаемото научно жури да гласуват положително.**

София, 13. август 2017 г.

Проф. д-р Екатерина Матеева

.....

